

Литвиненко Н.П.* , Лукашук О.**

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ТНК НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Стаття присвячена актуальній у наш час темі, а саме впливу та діяльності транснаціональних корпорацій у розвинених країнах та країнах, що розвиваються. Проаналізовано характерні особливості здійснення діяльності та впливу на держави. Виявлено основні тенденції у розвитку держав, пов'язані з діяльністю ТНК. Висвітлено подвійний вплив цих корпорацій на розвиток міжнародної торгівлі, міжнародного поділу праці та міжнародного обміну технологіями. На основі проведеного дослідження виділено позитивні та негативні сторони діяльності та впливу транснаціональних корпорацій на сучасний світ. В кінці розкривається, необхідність подальшого вивчення «феномену» ТНК, та вказується на певні недоліки і можливості для вдосконалення існуючого становища та ставлення до діяльності ТНК і в самих корпораціях.

Статья посвящена актуальной в наше время теме, а именно: влиянию и деятельности транснациональных корпораций в развитых и развивающихся странах. Проанализированы характерные особенности осуществления деятельности и влияния на государства. Выявлены основные тенденции в развитии государств, связанные с деятельностью ТНК. Освещено двойное воздействие этих корпораций на развитие международной торговли, международного распределения труда и международного обмена технологиями. На основе проведенного исследования выделены положительные и отрицательные стороны деятельности и влияния транснациональных корпораций на современный мир. В конце раскрывается необходимость дальнейшего изучения «феномена» ТНК, и указывается на определенные недостатки и возможности для совершенствования существующего положения и отношения к деятельности ТНК в мире и в самих корпорациях.

Article is devoted to the theme of the recent years, particularly the influence and the activities of transnational corporations in developed and developing countries. In this article analyzed the characteristics of the activities and influence on a state also identified the main tendencies in the development of countries related to the activity of TNCs. Enlighten the double impact of the corporations on the development of international trade, international division of labor and the international exchange of technology. On the basis of the study highlighted the positive and negative

* кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

** студент 4 курсу спеціальності «міжнародний бізнес» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

aspects of activity and influence of transnational corporations in them odern world. At the end is expanded, the need to further study the TNCs «phenomenon» and points tocerta in short comings and possibilities for improving the existing situation and the relationship to the activities of TNCs in the world and within corporations.

Світова економіка кінця XX – початку XXI століть характеризується такими системними процесами, як інтернаціоналізація, глобалізація та транснаціоналізація, які впливають на господарську діяльність усіх країн світу. Ці процеси є взаємозалежними та тісно переплетеними. Інтернаціоналізація у загальному розумінні означає процес перетворення будь-чого з національного на міжнародне та набуття властивостей останнього. З економічної точки зору, інтернаціоналізація – це формування стійких економічних зв'язків між країнами.

Процес глобалізації являє собою якісно новий етап розвитку світової економіки та інтернаціоналізації господарського життя, коли світове господарство перетворюється в цілісну економічну систему, складовими якої є національні економіки. Рівень розвитку держав в умовах глобалізації залежить від вміння їх урядів пристосовувати свою політику до змін, які відбуваються у світовому економічному просторі.

Одним з основних джерел глобалізації є феномен транснаціоналізації, у рамках якого велика частина виробництва, споживання, експорту, імпорту і доходу країни значною мірою залежить від рішень міжнародних центрів за межами даної держави. Як головні сили тут виступають ТНК, що самі є одночасно і результатом і головними учасниками інтернаціоналізації. Транснаціоналізація – це якісно новий етап інтернаціоналізації господарського життя, що являє собою процес посилення світової інтеграції в результаті глобальних операцій ТНК.

Економічна могутність ТНК в кінці XX століття досягла планетарних масштабів. Це зумовлено тим, що ТНК контролюють до половини світового промислового виробництва, 70% світової торгівлі, а також приблизно 90% патентів та ліцензій на нову техніку, технологію і ноу-хау. Під контролем ТНК перебуває 90% світового ринку пшениці, кави, кукурудзи, лісоматеріалів, тютюну, джута та залізної руди, 85% – ринку міді і бокситів, 80% – чаю та олова, 75% – бананів, натурального каучуку та сирової нафти. Половина експортних операцій США здійснюються американськими та іноземними ТНК. У Великобританії їх частка сягає 80%, а в Сінгапурі – 90%. Більша частина платежів, пов'язаних з трансфертом нових технологій, здійснюється в середині ТНК: у США їх частка складає 80%, у Великобританії 90%. Окрім того, ТНК здійснюють понад 90% світових прямих іноземних інвестицій. Таким чином, ТНК є головними діючими особами процесу глобалізації, які у той же час є одними з головних її каталізаторів, а також, становлять головну її рушійну силу.

Транснаціональні корпорації, як міжнародні компанії нового типу, почали активно формуватися та їх кількість швидко зростати в другій половині XX століття. Якщо на початку 70-х років XX століття їх налічувалося 7,5 тис., то станом на кінець 2008 р. – близько 70 тис., причому вони контролювали більш як 1250 тис. зарубіжних філій, дочірніх компаній. Обсяг нагромаджених ТНК інвестицій на кінець 2006 р. склав понад 10 трлн. доларів США. Динаміка кількості ТНК та їх філій приведена в таблиці 5.1.

За даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD), роль ТНК та прямих іноземних інвестицій, які вони здійснюють у економіки приймаючих країн, продовжує зростати, що відображається у обсягах продажів, розмірах активів, валовій продукції, зайнятості, а також експорті їх закордонних філій. Кожен із зазначених факторів має стійку тенденцію зростання.

Таблиця 1.
Динаміка кількості ТНК, їх закордонних філій та вкладених прямих іноземних інвестицій

Показник	1980 р.	1990 р.	1995 р.	2003 р.	2006 р.
Щорічні ПІ, млрд. дол.	57	172	331	612	457
Накопичені ПІ, млрд. дол.	615	1496	2937	8245	10384
Кількість материнських ТНК, од.	–	36600	44508	61000	68530
Кількість закордонних філій ТНК, од.	–	174900	276659	900000	1230936

Отже, ТНК стали головними суб'єктами світогосподарських зв'язків, найбільшими прямими інвесторами у світову економіку, вони мають величезні власні фінансові ресурси і можуть мобілізувати величезні кошти на світових фінансових ринках для здійснення своїх інвестиційних операцій.

Без транснаціональних корпорацій нині неможливо уявити собі всю систему світового господарства. ТНК, безумовно, є стрижнем цієї системи завдяки масштабам та характеру своєї міжнародної діяльності. Становлення та зростання міжнародного виробництва знайшло відображення у значній частці внутрішньофірмових потоків у загальному обсязі інтернаціональної торгівлі, інвестицій, трансферу технології. У самому факті, що зв'язки між країнами все більше виступають як зв'язки між підприємствами ТНК, полягає принципово нова особливість сучасної світової економіки. В умовах інтенсивної інтернаціоналізації світового господарства, коли міжнародна економічна інтеграція набуває все більшого значення та охоплює все більше галузей, ТНК являють собою найбільш могутню частину корпоративного бізнесу, діють в міжнародних масштабах і відіграють провідну роль в посиленні та укріпленні світових господарських зв'язків. Вони проводять свої транзакції на основі розроблених глобальних стратегій, пов'язуючи національні і регіональні ринки та забезпечуючи цілісність світового господарства.

У зарубіжній літературі багато уваги приділяється дослідженню теоретичних аспектів, особливостей діяльності та регулювання ТНК, однак досі відсутня однозначна думка щодо визначення самого поняття ТНК. У вітчизняній літературі поняття «ТНК» почали широко вживати порівняно недавно. До того віддавали перевагу поняттям «міжнародні корпорації, монополії» чи «багатонаціональні корпорації, монополії». До того ж в літературі радянських часів поняття ці вживалися виключно з негативним відтінком. Яскраво викривалась їх хижацька, загарбницька суть, однак зовсім не аналізувалось, чи стали б афріканські, азійські чи латиноамериканські країни розвиненішими, якби ТНК зникли.

Вперше термін «транснаціональна» по відношенню до корпорацій був введений Д. Ліленталем у квітні 1960 р. (Технологічний університет імені Карнегі) у статті «Менеджмент і корпорації в 1985 році», яка згодом вийшла під заголовком «ТНК». Ліленталь визначив ТНК – як корпорації, які знаходяться на території однієї держави, здійснюють комерційні операції і діють у межах законодавства інших країн. Це визначення свідчить, що ТНК є національною фірмою із зарубіжними операціями.

З середини 70-х років ХХ століття в науковій літературі стали використовувати два визначення:

1) перше – визначення запропоноване економістами (Н. Худ, С. Янг, Дж. Даннінг), які вважали, що ТНК – це будь-яке підприємство, яке володіє (повністю чи частково), контролює і управляє майном, яке може приносити дохід в більш ніж одній країні. Оскільки зарубіжні інвестиції поділяються на прямі і портфельні, то ТНК – це підприємство, яке володіє прямими іноземними інвестиціями;

2) друге – офіційне визначення ООН, яка вирішила провести розподіл між ТНК і мультинаціональними (багатонаціональними) корпораціями (МНК). На 57 сесії Економічної і Соціальної Ради ООН (1974) термін «ТНК» ввели для позначення фірм, які володіють прямими іноземними інвестиціями і знаходяться у володінні осіб однієї країни. Терміном «МНК» стали позначати аналогічні фірми, але які знаходяться у володінні осіб з різних країн. Протягом останніх років багато науковців почали вживати терміни ТНК і МНК як синоніми, не виділяючи той аспект, в яких країнах знаходяться власники корпорацій.

Дати повне та всеохоплююче визначення поняття ТНК надзвичайно складно. Аналізу окремих сторін та аспектів діяльності ТНК присвячена величезна кількість наукових досліджень, існує цілий ряд різних, часто суперечливих, теорій, що описують причини виникнення і суть феномену ТНК, його переваги та небезпеки, а також намагаються прогнозувати подальший розвиток ТНК.

Провести тут чітку межу важко, оскільки важко однозначно визначити, чи є транснаціональною корпорацією, наприклад, фірма, що спеціалізується на імпорто-експортних операціях, чи має один закордонний філіал. Пропонувалося визначати ТНК за національною приналежністю капіталів, величиною обороту, часткою закордонних активів та прибутків, часткою закордонного ринку в операціях та характером операцій, числом закордонних філіалів та дочірніх компаній тощо. Транснаціональні компанії є найскладнішим і найдосконалішим продуктом еволюції світової економічної системи. Будь-який із згаданих критеріїв має право на існування, однак всі вони є швидше емпіричним наближенням, ніж чітко детермінованим показником, і до їх трактування аж ніяк не можна підходити однозначно.

Вітчизняні та зарубіжні вчені з різних позицій трактують поняття ТНК. Їх можна згрупувати за чотирма критеріями:

- структурним – який визначає ТНК кількістю задіяних країн чи приналежністю її керівництва до різних країн (транснаціональне право власності), а також, числом організаційно-економічних форм господарської діяльності ТНК за кордоном (філій, дочірніх компаній, відділень) (Р.Меттьюз, Р.Вернон, М.Касон, Е.Кольде, С.Соколенко, К.Семенов);

- результативним – визначає ТНК за часткою закордонних активів та прибутків, участю за кордоном у формі вкладення прямих іноземних інвестицій, величиною обороту, часткою закордонного ринку в операціях (Дж.Макдональд, С.Рольф, Р.Хасбулатов, О.Якубовський, Дж.Даннінг, Ю. Винслав, В. Дементьев, А. Мелентьев, Р.Робінсон);

- біхевіориським – визначає ТНК за умови, якщо її управлінська ланка мислить інтернаціонально, глобально і розглядає світовий ринок як сферу своїх потенційних комерційних інтересів (Г.Перлмуттер, А.Холл, В. Рокоча, О. Плотніков, В. Новицький);

- системним – визначає ТНК з позиції сукупності трьох попередніх підходів та з позиції носія процесів інтернаціоналізації та прискорювача процесів глобалізації (Н. Сап-рикїна, О.Рогач, О.Шнирков, Лі Се Ун, А.Холл, С. Аршанський, ЮНКТАД, Комісія ООН по ТНК, Організація Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСР)).

В економічній літературі поряд з поняттям «транснаціональної» компанії часто вживаються близькі за значенням терміни «багатонаціональна» та «глобальна компанія». Одні автори вживають ці терміни як синоніми чи еквіваленти до терміну «транснаціональна», інші - зокрема, К.Семенов, використовують термін «багатонаціональна» на позначення компанії, що контролюється діловими колами кількох країн («Royal Dutch/Shell», «Unilever», «Daimler-Chrysler», «Aventis»). При цьому термін «глобальна» використовується для позначення компанії, котра функціонує «глобально», тобто в масштабах усього світу. Водночас, К.Семенов зауважує, що корпорації, які функціонували б у всіх країнах світу, на

практиці не існує, а тому термін «глобальні корпорації» не має додаткового значення порівняно зі згаданими міжнародними корпораціями.

Іншим важливим елементом терміну ТНК є слово «корпорація». Вітчизняні тлумачні та енциклопедичні словники визначають слово «корпорація» як американський синонім «акціонерного товариства, яке в свою чергу трактується як основна акціонерна форма капіталістичних підприємств, капітал яких утворюється з внесків пайовиків (акціонерів) шляхом купівлі акцій. Це майже дослівно співпадає з визначеннями, які дають західні словники, зокрема, бізнес-словник Коллінза: корпорація - північноамериканський термін на позначення акціонерної компанії та акціонерна компанія - форма компанії, в якій певна кількість учасників вкладають кошти для фінансування компанії в обмін на акції компанії. Тому жодних проблем із тлумаченням терміну «корпорація» не виникає. Водночас певні труднощі спричиняє прикладання цього терміна до ТНК, оскільки статус корпорації не є обов'язковим для транснаціональної компанії. Корпорація – не єдиний можливий суб'єкт транснаціонального бізнесу: зустрічаються масштабні прояви транснаціональної активності товариств і навіть одноосібних підприємств: концерн «Dandy» протягом значного періоду був одноосібним підприємством. Тому багато дослідників уникають терміну «транснаціональна корпорація», використовуючи більш загальні поняття «транснаціональна компанія» чи «транснаціональне підприємство». Зокрема, два останніх терміни використовує згадуваний словник Коллінза.

Однак в українській економічній літературі слово «підприємство» як правило асоціюється з виробничим (промисловим) підприємством, в той час як сучасні ТНК давно переросли рівень звичайного промислового підприємства чи навіть виробничого об'єднання. Слово «компанія» теж недостатньо відображає масштаби діяльності сучасних ТНК. Тому на позначення транснаціонально-активної компанії доцільне використання саме терміну «транснаціональна корпорація», оскільки він наголошує передусім безособовість управління та прийняття рішень. При цьому як синонім до слова «корпорація» можна використовувати термін «компанія» - у випадках, коли юридичний статус та форма власності не є суттєвими.

Узагальнюючи вище викладене, ТНК можна визначити як економічно єдину систему, угруповання підприємств, які здійснюють свою діяльність у багатьох країнах, керуються і контролюються (як правило) з одного центру і складаються з материнської компанії, дочірніх підприємств, філіалів і відділень.

Тобто, основними рисами чи ознаками ТНК є:

- економічна єдність ТНК;
- організаційна та юридична відокремленість багатьох підприємств;
- розміщення на території кількох держав;
- різна правова регламентація діяльності структурних підрозділів ТНК, оскільки вони є суб'єктами національного права різних держав;

- керівництво філіалами та контроль за їх діяльністю здійснюється з єдиного центру;

ТНК перебуває поза юрисдикцією окремої держави, якогось об'єднання держав або міжнародної організації. Найбільш вагомий вплив на діяльність ТНК здійснює країна, в якій знаходиться материнська компанія.

Найхарактернішою ознакою ТНК є невідповідність між економічним змістом та юридичною формою – економічна єдність оформлюється юридичною (організаційною) множинністю. Сьогодні економічний потенціал деяких ТНК перевищує економічний потенціал не лише окремих країн, а й регіонів світу. Діяльність ТНК одержує найрізноманітніші оцінки: від найпозитивнішої до найнегативнішої. Транснаціоналізація світової

економіки має особливе значення та специфіку для тих країн, у яких відбуваються суттєві економічні зрушення, які переходять від однієї до іншої моделі економічного розвитку, знаходяться на етапі зміни технологічної бази виробництва, до яких належить і Україна. У цьому випадку транснаціоналізація світової економіки може розглядатися як фактор та особлива форма економічної транснаціоналізації національних економік. Необхідність інтеграції України у світову економіку визначає актуальність дослідження питань, пов'язаних з діяльністю ТНК. Світовий досвід засвідчує, що саме ТНК є структурним елементом економіки багатьох країн, рушійною силою їх розвитку та підвищення ефективності.

ТНК в останній чверті ХХ ст. перетворилися на найважливіший фактор розвитку світової економіки та міжнародних економічних відносин. Їх бурхливий розвиток в останнє десятиліття зумовив загострення міжнародної конкуренції, поглиблення міжнародного поділу праці. ТНК сьогодні є безпосередніми учасниками всього спектру світових господарських процесів, «локомотивом» світової економіки.

Вплив ТНК на світову економіку носить дуалістичний характер. З одного боку, ТНК є наслідком (продуктом) міжнародних економічних відносин, що динамічно розвиваються, з іншого – самі виступають потужним механізмом впливу на них, формуючи нові та видозмінюючи існуючі. Хоча певний вплив ТНК почали відігравати вже в кінці ХІХ ст., протягом останніх п'ятдесяти років їх вплив особливо динамічно зростає. Ядро світогосподарської системи складають близько 500 найбільш потужних ТНК, які володіють практично необмеженою економічною владою. При цьому в промислово-розвинених країнах в кожній галузі домінують два-три супергіганти, які конкурують між собою на ринках всіх країн. Ці 500 ТНК реалізують 80% усієї зробленої електроніки і хімії, 95% фармацевтики, 76% продукції машинобудування.

Провідну роль у світовій економіці відіграють 100 найбільших ТНК. Більшість з них розміщуються в промислово-розвинених країнах. 100 провідних ТНК контролюють 70% усіх прямих іноземних інвестицій. Географічна структура розміщення 100 найбільших ТНК: США приблизно 30%; Японія – 20% ; Німеччина і Франція по 10%; Великобританія – 7% ; Швейцарія – 5% (за даними доповіді ЮНКТАД). Загалом у цих шести країнах розміщено 82 із 100 ТНК. Щодо загальної суми активів 100 найбільших компаній світу, то на дві країни США і Японію припадає 70% активів 100 ТНК. Регіональний розподіл активів ТНК: 40% вартості майна 100 найбільших ТНК перебуває за межами країни базування.

В промислово-розвинених країнах іноземний капітал виробляє близько 25% промислової продукції, в країнах, що розвиваються – близько 50% і більше, наприклад, в Пуерто-Ріко 80% промислової продукції виробляють американські компанії. Обсяг випуску всіх закордонних філіалів ТНК США рівний обсягу матеріального виробництва в самих США, інколи філіали американських ТНК за кордоном називають «другою економікою США».

Основними галузями діяльності ТНК є (галузева структура 100 ТНК): хімія-фармацевтика (21 ТНК); електронна і електротехнічна промисловість (18 ТНК); автомобілебудівна (14 ТНК); нафтопереробна (13 ТНК); харчова промисловість (9 ТНК); диверсифікована галузева структура (7 ТНК).

У найбідніших країнах світу ТНК віддають перевагу капіталовкладенням у видобувну промисловість, але головним чином вони нарощують товарний експорт. В даному випадку розгортається жорстока конкурентна боротьба між ТНК за просування своїх товарів на місцеві ринки. Сфери діяльності ТНК: 60% міжнародних компаній зайняті у сфері виробництва; 37% – у сфері послуг; 3% – у видобувній промисловості і сільському господарстві.

Головною тенденцією кін. ХХ – поч. ХХІ століть є зростання інвестицій у сферу послуг і наукомісткі виробництва, а також паралельно зниження частки інвестицій у видобувну промисловість, сільське господарство і ресурсомістке виробництво.

На думку експертів ООН, активна виробнича, інвестиційна, торгівельна діяльність ТНК сприяє економічній інтеграції (конвергенції) у світі. Загалом вплив ТНК на світову економіку можна вважати позитивним. Однак існують різні погляди, щодо впливу ТНК на економіку окремої країни, особливо на країни-периферії (третього світу). Розглянемо позитивні та негативні аспекти зумовлені діяльністю ТНК.

Переваги чи позитивні аспекти, зумовлені діяльністю ТНК:
зростання зайнятості, зниження безробіття, соціальної напруженості;
підвищення рівня кваліфікації робочої сили, зростання доходів населення;
збільшення податків до державного та місцевого бюджетів;
зростання капіталовкладень у країні, підвищення технічного рівня виробництва;
впровадження останніх досягнень науково-технічного прогресу;
зниження товарного імпорту (імпортозаміщуючий тип виробництва), або зростання експорту (експортоорієнтований тип виробництва) і, як наслідок, зміцнення зовнішньоторгівельних позицій країни, а це, в свою чергу, зумовлює стабілізацію курсу національної грошової одиниці;

стимулювання національних виробників впроваджувати останні досягнення НТП, підвищувати кваліфікацію персоналу, якість продукції, обслуговування споживачів;
зростання доходів постачальників та суміжних організацій.

Негативні аспекти, зумовлені діяльністю ТНК:
забруднення навколишнього середовища – в кінці ХХ століття спостерігалася тенденція переміщення шкідливих виробництв з розвинутих країн з високими екологічними нормами і стандартами у країни, що розвиваються;

вилучення ресурсів з країн, що розвиваються шляхом застосування внутрішньофірмових трансфертних цін;

розорення місцевих виробників і, як наслідок, збільшення безробіття, соціальної напруженості, зниження податкових надходжень;

ТНК можуть здійснювати тиск на уряди країн, через міжнародні організації, такі як Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Світову організацію торгівлі;

порушення національного законодавства внаслідок поширеної практики підкупів чиновників;

підриг економічної політики держав, коли інтереси ТНК не співпадають з інтересами держави.

Загалом вплив ТНК на економіку окремої держави залежить від багатьох чинників та від специфіки кожної країни, від рівня державного регулювання економіки. Але загалом, як засвідчила практика останніх десятиріч, він є позитивним на економіку приймаючої країни.

Висновок

Хоча сам феномен ТНК порівняно молодий (масове поширення цієї форми міжнародної монополії почалося лише з кінця 50-х рр.), наслідки їхньої діяльності не дозволяють обходити стороною цю тему. Незважаючи на значні досягнення, ріст ТНК в ширину практично не сповільнюється. Вони проникають в усі галузі економіки.

Транснаціональні корпорації сьогодні є найважливішим елементом розвитку світової економіки і міжнародних економічних відносин. ТНК відіграють провідну роль в інтер-

націоналізації виробництва, одержує усе більше поширення в процесі розширення і поглиблення виробничих зв'язків між підприємствами різних країн. Розвиток сучасної системи економічних відносин відбувається під впливом прискореної глобалізації. ТНК пройшли певну еволюцію, результатом якої стало сьогоденне їх функціонування та вплив на економічну, політичну і соціальну сфери життя суспільства. Як вже зазначалося, цей вплив має як позитивні, так і негативні аспекти. Існують різноманітні класифікації корпорацій за різними критеріями. Серед основних сучасних тенденцій діяльності цих компаній можна виділити тенденції, пов'язані з концентрацією та централізацією капіталу. Йдуть інтенсивні об'єднавчі процеси злиттів і поглинань. Поряд з цим зростає значення малих і середніх ТНК, особливо в високотехнологічних галузях, де основний дохід підприємствам дає інтелектуальний капітал. ТНК високотехнологічних галузей промисловості утворили «нові економіки», що розвиваються більш інтенсивно, ніж «старі», при цьому технологічний і організаційний розрив між ними стає дедалі відчутнішим.

Сучасні тенденції розвитку ТНК пов'язані насамперед з новими інформаційними технологіями, завдяки яким стали можливими організація «горизонтальних» ТНК і виникнення різноманітних мережевих структур управління. Існують різноманітні і суперечливі оцінки діяльності цих гігантських економічних корпорацій, які не беруть до уваги національні кордони. Це і проблема взаємозв'язку діяльності ТНК з національним інтересом, національною стратегією і волею. А також, проблема міжнародного права, і проблема глобальної картини світу, в якій діяльність ТНК розвертається на фоні розподілу світових ресурсів та глобальних проблем експлуатації ресурсів. Однак, як вважає «Economist», варто враховувати, що в порівнянні з недоліками, які є в діяльності підприємств, що знаходяться у власності ТНК, економічні вигоди від їх функціонування виявляються більшими.

Існують різноманітні і суперечливі оцінки діяльності цих гігантських економічних корпорацій, які не приймають до уваги національні кордони. Проведений аналіз економічних і політичних наслідків інтернаціоналізації економік показує, що не можна оцінювати ТНК тільки негативно чи позитивно. У зв'язку з цим феномен ТНК має потребу в подальшому дослідженні. Глибокого вивчення також вимагають проблеми, пов'язані з ТНК. Це і проблема взаємозв'язку діяльності ТНК із національним інтересом, національною стратегією і волею, і проблема міжнародного права, і проблема глобальної картини світу, у якій діяльність ТНК розвертається на тлі розподілу глобальних ресурсів і глобальних проблем (експлуатації, ресурсів і т.д.).

Дотепер ми не можемо дати однозначної відповіді на цілий ряд питань міжнародного розвитку. Однак, на мою думку, реалії що виникли останнім часом дозволяють дати відповідь на деякі з них. Одне з основних питань, що стоїть перед сучасним світом у плані суб'єкт-об'єктних відносин, – це проблеми ліквідації «відсталості» бідності, відчуження, забезпечення свобод, прав громадян і т.п. На нинішньому етапі при дослідженні суб'єкт-об'єктних відносин необхідно звернути серйозну увагу на те, посилюється чи послабляється проблема суперечливості, конфліктності, суперництва в сучасному світі? Чи, навпаки, складаються відносини гармонійної рівноваги, стійкості, стабільності у світі? Перед усім світом стоїть проблема керованості, погодженості, вироблення певних норм і принципів взаємин суб'єктів на світовій арені. Або світ може бути втягнутий у безодню катастроф і потрясінь, або він може стати втіленням порядку, стабільності. Людство стоїть перед складним вибором. Різні сили діють у різному напрямку.

У статті я звертав увагу на діяльність одного з найважливіших інститутів сучасного світового політичного процесу, а саме діяльність ТНК, показується вся складність і супе-

речливість цього процесу, його неоднозначність і виявляються оптимістичні і песимістичні риси в рамках цього підходу. Дуже серйозними песимістичними висновками є висновки про те, що ТНК як інструмент, суб'єкт світової політики підсилює відношення конфронтації, конфліктності між основними суб'єктами і перетворює слаборозвинутість, відсталість в одну із самих істотних характеристик світу. Разом з тим, нам не хочеться бути песимістами. Не можна не відзначити, що багато інститутів і суб'єктів світового політичного процесу під впливом людства істотно трансформуються і, що самі ТНК можуть служити не тільки серйозним фактором технологічного прогресу, але, можливо, що в майбутньому вони будуть більш тісно взаємозв'язані з ліквідацією розриву між ядром і периферією, слаборозвинутості і відсталості.

Список використаних джерел

1. Козак Ю.Г., Логвінова Н.С. та ін. Міжнародна економіка: Навч. посібник. – Видання 2-ге перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2008.
2. Рогач Олександр. Міжнародні інвестиції: Теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій: Підручник. – К.: Либідь, 2005.
3. Якубовський С.О., Козак Ю.Г., Савчук О.В. та ін. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності: Навч. посібник / За ред. С.О. Якубовського, Ю.Г. Козака, О.В. Савчука – К.: Центр навчальної літератури, 2006.
4. www.economist.com.